

Ключові питання:

Редокс-потенціал – сила, що визначає напрям потоку електронів на кисень у дихальному ланцюгу.

Багатоланковий дихальний ланцюг – умова поступового звільнення енергії електронів

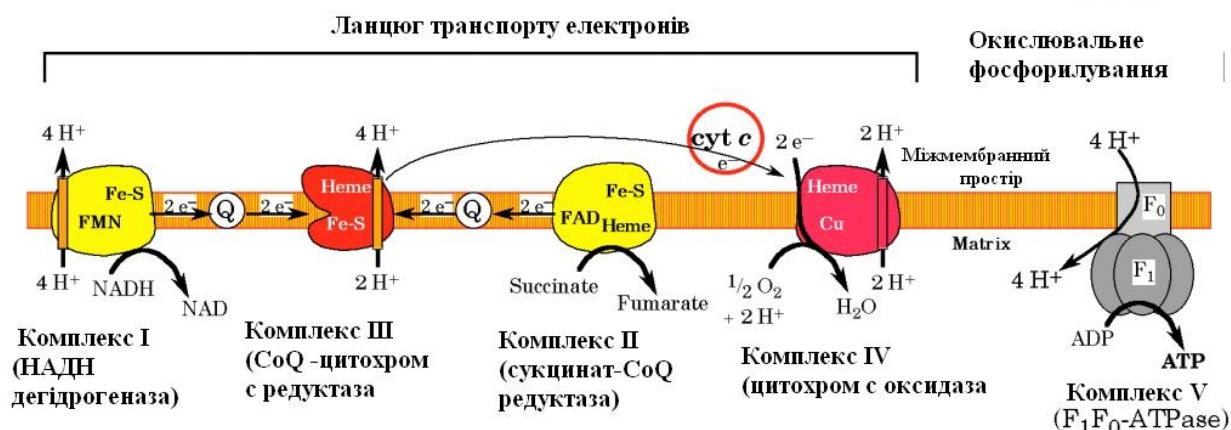
Вільна енергія електронів забезпечує трансмембранний перенос протонів.

Дифузія протонів через білки мембрани призводить синтез АТФ!

Наше завдання – уявити механізм переміщення протонів і електронів з відновлених у реакціях ЦТК коферментів у дихальному ланцюгу внутрішньої мембрани мітохондрій.

Мітохондріон

Велика частина аеробного окислення біомолекул у еукаріот відбувається в мітохондрії. Ця органела є місцем циклу лимонної кислоти і окислення жирних кислот, обидва з яких генерують відновні коферменти. Коферменти окислюються у транспортних комплексах електронів, структурах, що вбудовані в мітохондріальні мембрани.

Вміст мітохондрій в клітинах різко змінюється. Деякі одноклітинні водорості містять тільки одну мітохондрію в той час як клітина найпростіших *Chaos chaos* містить півмільйона мітохондрій. Клітина печінки ссавців містить до 5000 мітохондрій.

Кількість мітохондрій пов'язана із загальною енергетичною потребою клітини.

Білі м'язові тканини, наприклад, для своїх потреб в енергії покладається на анаеробний гліколіз, тому вони містять відносно мало мітохондрій.

Мітохондрії сильно розрізняються за розміром і формою у різних видів, у різних тканин і навіть в клітинці. Мітохондрії відокремлені від цитоплазми подвійною мембраною. Дві мембрани мають помітно різні властивості. Зовнішня мітохондріальна мембрана має кілька білків. Одним з таких білків є трансмембранний білок порин, який формує канали, що дозволяють вільну

дифузію іонів і водорозчинних метаболітів з молекулярними масами менше 10000. На противагу цьому, внутрішня мітохондріальна мембрана дуже багата білком із співвідношенням білок/ліпід близько 4: 1 за масою. Ця мембрана є проникною для незаряджених молекул, таких як вода, O_2 , CO_2 , але є перешкодою для протонів і великих полярних та іонних речовин. Ці полярні необхідні речовини активно транспортується через внутрішню мембрану з використанням специфічних транспортних білків, таких як піруват транслоказа. Вступ аніонних метаболітів у негативно заряджений інтер'єр мітохондрії енергетично не вигідно. Такі метаболіти, як правило, обмінюються на інші внутрішні аніони.

Внутрішня мембрана часто вельми складена в результаті чого значно збільшується площа поверхні. Складки називаються кристи. Розширення і складання внутрішньої мембрани також створює значно розширений міжмембранний простір. Зовнішня мембрана вільно проникна для малих молекул, міжмембранний простір має приблизно такий же склад іонів і метаболітів, як цитозоль, який оточує мітохондрію.

Вміст матриці включають дегідрогенази комплексу пірувату, ферменти циклу лимонної кислоти (для сукцинатдегідрогенази комплексу, який крім того вбудований у внутрішню мембрану), і більшість ферментів, які каталізують окислення жирних кислот.

Концентрація білка в матриці дуже висока (наближається до 500 мг /мл). Матрикс також містить метаболіти і неорганічні іони і пул НАД і НАДФ, що залишаються окремо від піридиннуклеотидів коферментів цитозоля. Мітохондріальна ДНК і всі ферменти, необхідні для реплікації ДНК, транскрипції, і трансляції розташовані в матриксі. Мітохондріальна ДНК містить багато з генів, які кодуєть транспортні білки електронного ланцюга.

Дихальний ланцюг, що розташований у внутрішній мембрані мітохондрій, складають чотири білкові комплекси; функцію трансферів між білковими комплексами I, II та III виконує жиророзчинний кофермент Q (UQ , CoQ), трансфер між III і IV комплексами – водорозчинний білок цитохром c.

Електрони зазвичай потрапляють на кисень по ланцюжку від комплексів I і II до комплексу IV.

Комплекс I – НАДН-КоQ редуктаза

Склад: білок із м.м. 850-кДа; 1 флавін мононуклеотид (ФМН) - акцептор/донор 1 або 2 e^- ; 6 - 7 залізо-сірчаних кластерів - акцептор/донор 1 або 2 e^- ; коензим Q - акцептор/донор 1 або 2 e^- , гідрофобний хвіст, 10 ізопреноїдних одиниць (Q_{10}).

Переносить електрони від NADH на CoQ .

Шлях електронів:

НАДН —>> ФМН —>> FeS —>> UQ —>> FeS —>> UQ.

На кожні 2 електроні поперек мембрани из матриксу у міжмембранний простір за рахунок енергії електронів, що звільнилась на рівні комплексу, – *НАДН-UQ*, у міжмембранний простір *транспортуються чотири H*.

$$\Delta\varepsilon^{\circ} = +0.36 \text{ V}; \Delta G^{\circ} = -70 \text{ кДж.моль}^{-1}$$

Інгібітори ротенон і амітал

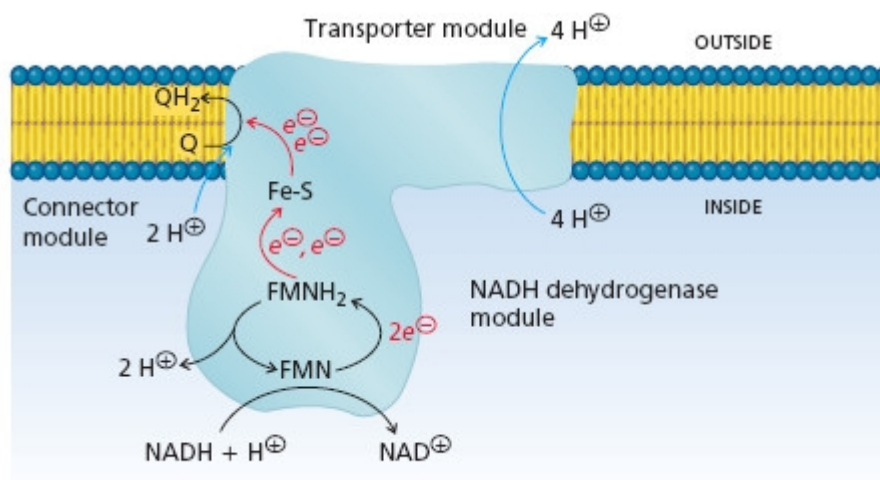
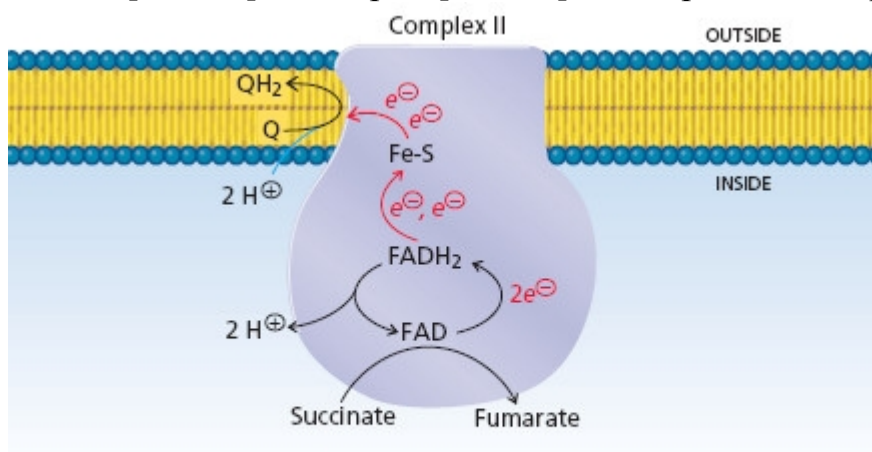

Рис. 1 – Комплекс I дихального ланцюга

Комплекс II – сукцинат-СоQ редуктаза

Склад: сукцинат дегідрогеназа; ковалентне зв'язаний ФАД;
1 [4Fe-4S] кластер; 2 [2Fe-2S] кластерів; 1 цитохром b₅₆₀

Шлях електронів:

Шлях електронів :

Сукцинат $\longrightarrow$ FADH₂ $\longrightarrow$ 2Fe²⁺ + $\longrightarrow$ UQH₂

Чиста реакція:

сукцинат + UQ $\longrightarrow$ фумарат + UQH₂

$$\Delta\varepsilon^{\circ} = +0.015 \text{ V}; \Delta G^{\circ} = -2.9 \text{ кДж.моль}^{-1}$$

$\Delta\varepsilon^{\circ}$ комплексу недостатня для транспорту протонів в між мембранний простір.

Редокс-потенціал комплексу недостатній для перенесення протонів.

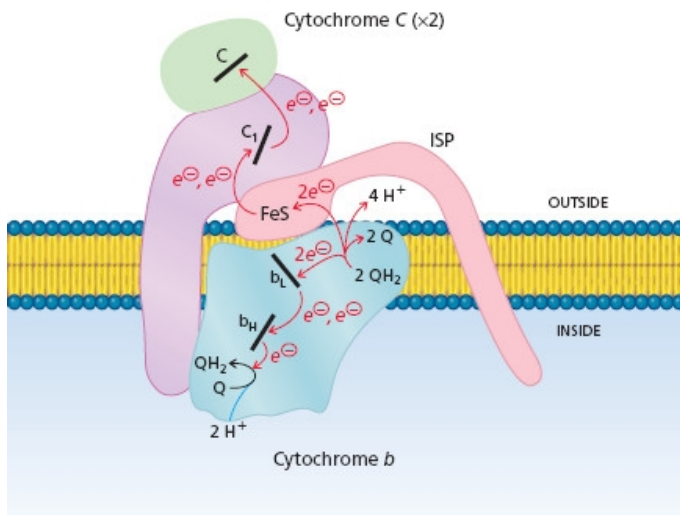
Комплекс III – CoQ- цитохром с редуктаза

Комплекс III (коензим Q-цитохром із редуктаза)

Функція: переносить електрони від CoQ на цитохром с.

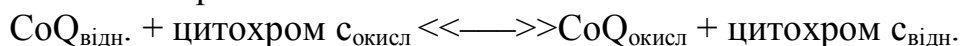
Склад: 2 цитохромів b (цитохром b_{562} або H і цитохром b_{566} або L); 1 цитохром c_1 ; 1 [2Fe-2S] кластер (залізо-сірчаний білок Rieske).

Цитохроми мають характерні смуги поглинання й хімічну структуру

CoQ переносе електрони цит с в унікальному циклі, відомого як окислювально-відновний цикл Q. Основний трансмембранний білок в комплексі III є цитохром b – з гемами b_L і b_H . Цитохроми і Fe-S кластери – одно електронні передавачі.

Шлях електронів:

$$\Delta \epsilon^{\circ} = +0.58 \text{ V}; \Delta G^{\circ} = -110 \text{ кДж.моль}^{-1}$$

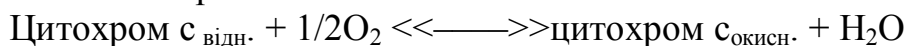
Інгібітор антимицін А

Робота III комплексу забезпечує перекачування 4 протонів.

Комплекс IV – цитохром с оксидаза

Склад: комплекс тварин має м.м. ~200-kDa, трансмембранний білок, димер, містить від 6 до 13 суб'єдиниць; суб'єдиниці I і II містять окислювально-відновні центри (редокс-активні центри); 2 гема а (гем а й гем а3); 2 Cu центру (CuA або а й CuB або а3); заряджені залишки Asp/Glu взаємодіють із залишками Lys на поверхні цитохрому с. Реакція циклу протікає через бінуклеарний (Cu-Fe) комплекс і проміжне з'єднання феррил (Fe^{4+}).

Шлях електронів:

$$\Delta \epsilon^{\circ} = +0.58 \text{ V}; \Delta G^{\circ} = -110 \text{ кДж.моль}^{-1}$$

Інгібітори: ціанід (CN-), CO, азид (N_3^-)

Чотири електрони з цитохрому с використовуються для відновлення молекули кисню і утворення молекули води. Кисень є, таким чином, термінальним акцептором електронів в транспортному шляху електронів.

Цитохром с оксидази використовує 2 гема (а і а₃) і 2 мідних сайтів
Комплекс IV також транспортує 2 H⁺

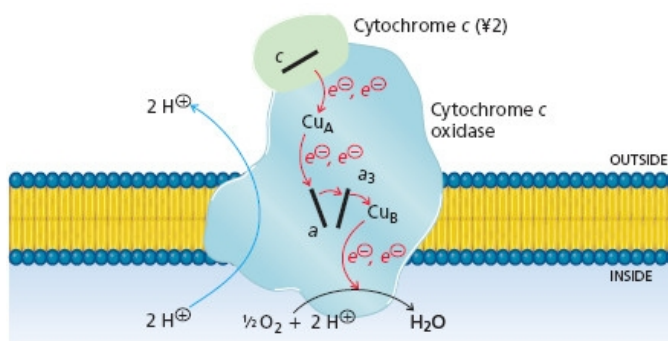
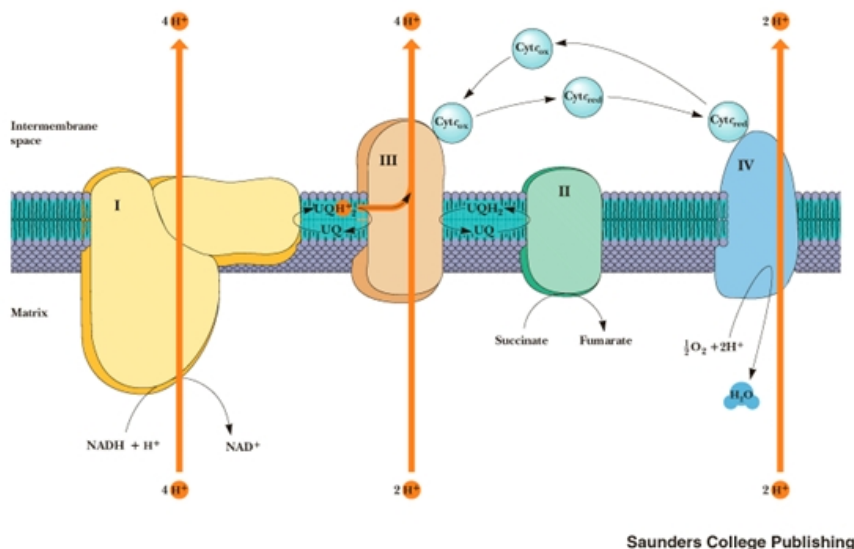

Рис. - Будова та функція комплексу III дихального ланцюга.

Спряження електронного транспорту і окисного фосфорилювання

Цей зв'язок був таємницею протягом багатьох років!

Багато біохіміків розтратили кар'єру в пошуках невиловимого "високої енергії проміжного". Пітер Мітчелл запропонував нову ідею – протонний градієнт через внутрішню мембрану може бути використаний для синтезу АТФ. Мітчелл був висміяний, але хеміосмотическа гіпотеза в підсумку виграла йому Нобелівську премію.

АТФ-синтаза або комплекс V

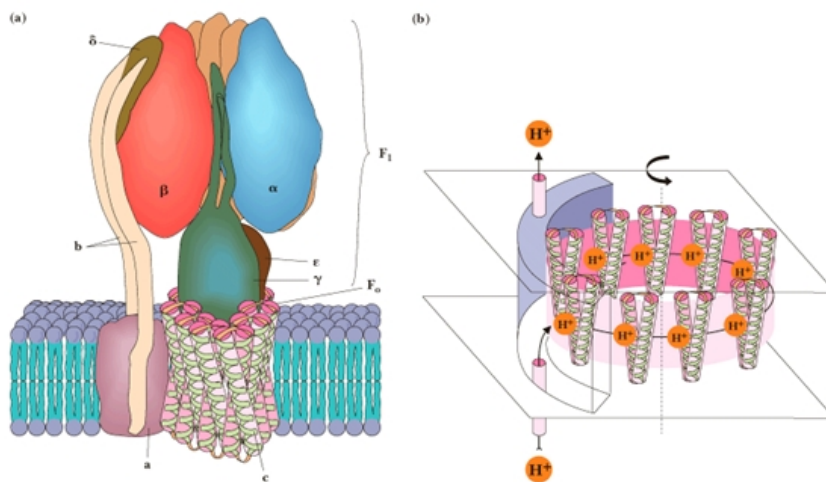
Дифузія протонів через білки призводить синтез АТФ!

Через мембрану мітохондрії можуть вільно проникати тільки невеликі незаряджені молекули і гідрофобні молекули. Енергія, яка виділяється при перенесенні електронів по дихальному ланцюгу, призводить до переносу протонів (H⁺) з матриксу мітохондрії в міжмембранний простір. Тому на внутрішній мембрані мітохондрій утворюється градієнт концентрацій

Лекція 5. Транспорт електронів. Окисне фосфорилювання

протонів: в міжмембранному просторі H^+ стає багато, а в матриксі залишається мало. Утворюється різниця потенціалів 0,14 В – зовнішня частина мембрани заряджена позитивно, а внутрішня – негативно. Нагромаджені в міжмембранному просторі H^+ прагнуть вийти назад в матрикс по градієнту концентрацій, але мітохондріальна мембрана для них непроникна. Єдиний зворотний шлях в матрикс для протонів – через протонний канал ферменту АТФ-синтетази, яка вбудована у внутрішню мембрану мітохондрій

Garrett & Grisham: Biochemistry, 2/e
Figure 21.25

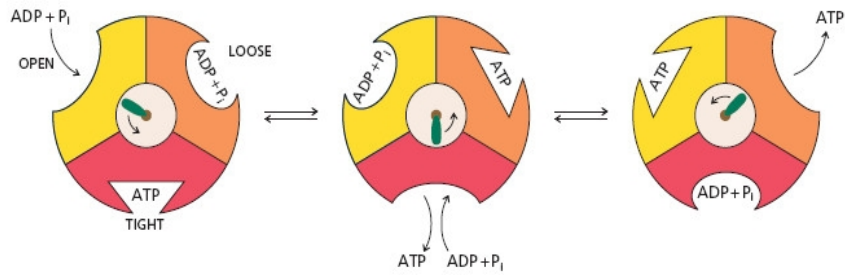

АТФ-синтаза, що транслює протон (АТФаза, що відкачує протони, і F_1F_0 -АТФаза); мультисубодиночний трансмембранний протеїн; F_0 - водонерозчинний трансмембранний білок, який складають 10 - 12 типів суб'єдинць; це канал для переміщення протонів із міжмембранного простору в матрикс, де протони утворюють воду с відновленим киснем. Олігоміцин інгібує синтез АТФ шляхом пов'язання з H^+ , перешкоджає їх транспорту. F_1 - водорозчинний периферичний мембранний білок, який складається з $\alpha\beta\gamma\delta$ субодиноць (синтез АТФ забезпечує β - субодиноця); Стрижень складається принаймні з двох білків – олігоміцин-чутливого білка (ОЧБ) і сполучаючого чинника 6 (F6).

Механізм синтезу АТФ включає три фази.

- 1) Переміщення H^+ за допомогою F_0 .
- 2).Каталітичне утворення фосфоангідридних зв'язків АТФ F_1
- 3) Сполучення зниження протонного градієнта із синтезом АТФ при взаємодії F_0 і F_1 реалізується в три стадії:

Лекція 5. Транспорт електронів. Окисне фосфорилювання

- пов'язання АДФ + Фн із "вільним" (L) сайтом;
  - конформаційні зміни L в T (зв'язаний, напружений), обумовлені вільною енергією конформаційної зміни L в "напружену" (T) – центр синтезу АТФ;
  - АТФ синтезується на центрі T на одній суб'єдиниці, звільнення АТФ здійснюється іншою суб'єдиницею, вільна енергія H^+ потоку визначає вивільнення АТФ (тобто, T - O перехід).
- повному окисненні глюкози 29.5 – 31 АТФ.